

Инсон Ҳуқуқларини Ҳимоя Қилиш Бўйича Халқаро Ва Миллий Механизмлар

Рустам Ҳашимов

Фуқаролик ишлари бўйича, Чирчиқ туманлараро судининг судьяси

Республикамиз мутақилликка эришганидан кейин, амалга оширилаётган барча соҳалардаги ислохотлар инсон кадр-қимматини юксалтириш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига нисбатан ҳурмат туйғусини шакллантириш, халқимиз учун обод ва фаровон ҳаёт барпо этишга қаратилгандир. Ўз навбатида, ислохотлар фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳажмининг кенгайиши, уларни амалга ошириш ва самарали ҳимоя қилиш кафолатларининг мустаҳкамланиши билан боғлиқ ҳолда кечмоқда.

“Инсон ҳуқуқлари Умумжаҳон Декларациясининг” 2-моддасида ҳар бир инсон, бирор-бир айирмачиликсиз, ирқи, терисининг ранги, жинси, тили, дини, сиёсий эътиқоди, ёки бошқа эътиқодларидан, миллий ёки ижтимоий келиб чиқишидан, мулкӣ аҳволи, қайси табақага мансублигига ва бошқа ҳолатлардан қатъий назар барча ҳуқуқ ва эркинликлар соҳиби бўлиши керак”, деб баён этилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида инсон ҳуқуқлари соҳасидаги миллий таълим дастурини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПҚ-46-сонли қарорида Инсон ҳуқуқлари соҳасидаги таълим ҳар бир фуқаронинг инсон ҳуқуқларига нисбатан ҳурматини рағбатлантириш ва унга ҳар томонлама риоя этилишини таъминлашда муҳим аҳамият касб этиб, зўравонлик ва низоларнинг олдини олишда алоҳида аҳамиятга эгаллиги таъкидлаб ўтилган.

Шундан келиб чиқиб, мамлакатимизда инсон ҳуқуқлари соҳасидаги таълимни янада такомиллаштириш, Инсон ҳуқуқлари соҳасидаги таълим бўйича долзарб масалаларни ҳар томонлама ўрганиш, илғор хорижий тажрибани таҳлил қилиш, Миллий таълим дастурининг амалга оширилиши тўғрисидаги ҳолис ва тўлиқ маълумотларнинг кенг жамоатчиликка тезкор етказилиши бўйича ишлар амалга оширилмоқда.

Жумладан, ёшларнинг инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари соҳасидаги хабардорлигини ошириш, давлат органлари ходимларининг инсон ҳуқуқлари ва гендер тенглик соҳасидаги билим ва кўникмаларини ошириш, инсон ҳуқуқлари соҳасида педагог кадрларни тайёрлаш тизимини такомиллаштириш ва илмий тадқиқотларни қўллаб-қувватлаш, аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларининг инсон ҳуқуқлари соҳасида хабардорлигини ошириш, инсон ҳуқуқлари бўйича таълим соҳасида фуқаролик жамияти институтларининг фаоллигини ошириш, замонавий технологиялар, бадий асарлар, оммавий ахборот воситаларидан фойдаланган ҳолда инсон ҳуқуқлари соҳасида таълим ва тарбия тизимининг самарадорлигини ошириш, инсон ҳуқуқлари бўйича таълим соҳасида халқаро ҳамкорликни ривожлантириш каби ишларни айтиш мумкин.

Инсон ҳуқуқлари соҳасидаги таълим инсонларнинг шахсий, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, маданий ва экологик жабҳаларда, умуман, ўз ҳаётига дахлдор бўлган қарорларни қабул қилишнинг барча жараёнларида тўлақонли иштирокини таъминлаш, шунингдек ҳуқуқбузарликлар, зўравонлик ва низоларнинг олдини олишда муҳимдир.

Шу сабаб, инсон ҳуқуқлари бўйича таълимга алоҳида эътибор берилиши бежиз эмас, - бу инсон ҳуқуқлари бўйича билим, кўникма ва дунё қарашни шакллантириш орқали инсон

ҳуқуқлари умумий маданиятни яратишга йўналтирилган тизим ва мақсадли ҳаракатларда намоён бўлади.

Инсон ҳуқуқларини фақат инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича билим ва кўникмаларни тарқатиш орқали амалга ошириш мумкин. Инсон ҳуқуқлари бўйича таълим барча инсонларни ўз ҳуқуқлари ва бошқаларнинг ҳам ҳуқуқларини ҳимоя қилишга ундайдиган қадриятлар, эътиқод ва муносабатларни илгари суради. У ҳар бир шахснинг ҳар қандай жамиятда инсон ҳуқуқларини ҳаётда амалда бўлишидаги умумий масъулиятини ҳақидаги тушунчани ривожлантиради.

Мамлакатимизда бугунги кунга келиб, инсон ҳуқуқларига амал қилиш, уларни ҳимоя қилиш, халқаро ҳуқуқ нормалари даражасига мос бўлишини таъминловчи ҳуқуқий асослар ва ташкилий тизимларни шакллантириш борасида муайян натижаларга эришилди. Шу билан бирга, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари бўйича етарли билим ва кўникмаларга, яъни юксак даражада инсон ҳуқуқлари маданиятига эга бўлган баркамол авлодни шакллантириш масаласи устувор вазифалардан бири бўлиб қолмоқда.

Шунингдек, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишни таъминлаш, аҳоли фаровонлигини ошириш, фуқароларнинг ҳаётини муаммо ва эҳтиёжларини ҳал этиш, жамиятда қонун устуворлиги, қонунийлик ва адолат, мамлакатимизда тинчлик-осойишталик, миллатлараро ва фуқаролараро тотувликни қарор топтириш мақсадида давлат органларининг аҳоли билан очик, тўғридан-тўғри мулоқотини кучайтиришга йўналтирилганини жамоатчиликка тушунтириб ўтилган.

Дунёдаги ҳар бир давлатда инсон ҳуқуқларига оид муайян қонунчилик тизими шаклланган. Бу борадаги қонунчиликнинг негизини, авваламбор, Конституция ташкил этади. Шу жиҳатдан олганда, Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида ҳам инсон ҳуқуқларига оид халқаро-ҳуқуқ нормалари мустаҳкамлаган. Буларга, тан олиш ва ҳимоя қилиш; халқаро-ҳуқуқий андозаларга мос келиши ва халқаро ҳуқуқнинг устуворлиги; табиий ҳуқуқ; суд ҳимояси билан таъминланиши; инсон ҳуқуқ ва эркинликларини амалга оширишда бошқа шахслар ҳуқуқларининг бузилмаслиги зарурлиги ва бошқаларни киритиш мумкин.

Ўзбекистонда халқаро ҳуқуқнинг умумэътироф этилган принцип ва нормалари устунлиги конституциявий асосда мустаҳкамлаб қўйилган.

Бугунги кунда мамлакатимиз инсон ҳуқуқлари бўйича 70 дан зиёд халқаро ҳужжатлар, хусусан, БМТ томонидан инсон ҳуқуқлари бўйича қабул қилинган 10 та асосий халқаро мажбуриятларини мунтазам равишда бажариб келмоқда.

Жумладан, БМТ Бош Ассамблеяси томонидан 2004 йил 10 декабрда барча секторларда инсон ҳуқуқлари соҳасидаги таълим дастурларини амалга оширишга кўмаклашиш мақсадида Инсон ҳуқуқлари соҳасидаги жаҳон таълим дастури эълон қилинганди. 2011 йил декабрида эса БМТнинг Инсон ҳуқуқлари соҳасидаги таълим ва тайёргарлик тўғрисидаги декларацияси қабул қилинди.

Инсон ҳуқуқлари маданиятини юксалтириш – Ўзбекистонда фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий демократик давлат барпо этишга йўналтирилган туб ислохотларнинг асосий мақсадидир.

Хулоса қилиб айтганда, самарали ташкил этилган инсон ҳуқуқлари соҳасида амалга ошириладиган таълим – тарбия тизими демократик ҳуқуқий давлат барпо этиш ва адолатли фуқаролик жамиятини шакллантиришда, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва муҳофаза этишда, инсон ҳуқуқларига риоя қилинишини мониторинг қилиш, бу борадаги ҳуқуқбузарликларни камайтириш, инсон ҳуқуқлари бузилишини олдини олишнинг самарали тизимини яратиш, жамиятда юксак даражадаги инсон ҳуқуқлари маданиятини қарор топтиришдан иборатдир. Шу жиҳатдан олганда, ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини барпо этиш бош мақсадимиз экан, инсон ҳуқуқлари соҳасидаги таълим – тарбиянинг мукамал замонавий тизимини яратиш устувор вазифамиз бўлмоғи лозим.